

Трибина *Стеван Мајсторовић*, 27. април 2009.

Саветовање

УСТАНОВЕ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛНИ СЕКТОР, САРАДНИЦИ ИЛИ КОНКУРЕНТИ?

(изводи из дискусије)

Надица Момиров,

државна секретарка у Министарству културе

Добар дан, прво желим да честитам рођендан Заводу, али и да истакнем значај трибина са оваквом темом коју имамо данас, мада су и остале теме у претходном периоду биле врло интересантне. Мислим да се тема поклопила са актуелним тренутком, не само са аспекта Министарства културе, односно Владе. Данас причамо о ребалансу буџета у економској кризи и драстичном смањењу која су предвиђена за културу и односу расподеле тих средстава на установе културе с једне, и цивилни сектор, с друге стране. Мислим да фокус теме треба да буде управо партнерски однос у проналажењу и постизању квалитета у оваквој расподели, а не само лични интереси или интереси појединих институција. Наравно да је потпуно јасно какав значај има цивилни сектор за развој културе и историју, зато можемо да кажемо да су се у претходном периоду дешавале веома битне ствари, када је цивилни сектор дао јако велики допринос. Такође, имамо и установе културе које имају своју традицију али које, као и све остале институције у нашем друштву морају бити подвргнуте променама и реформама, и морамо видети где смо стигли са тим реформама и колико је урађено. То су све теме које се морају и требају отварати, јер је то један процес у коме сви учествујемо, и за који смо сви одговорни, а највише они који су на себе преузели ту врсту одговорности. Што више оваквих разговора, што више тема за размишљање, што више питања и одговора, свакако ће дати један квалитет, свакако ће дати допринос да направимо нешто боље у овој области. Мислим да у овом уводном делу не би требало више да причам, него да оставим више времена за ваша питања, за разговор, коментаре и за неке закључке.

...без обзира што не волим функције, прихватићу овакву најаву. Ја сам се јавила за реч да мало закомпликујем, али не да браним ту своју чувену функцију или

администрацију звану Министарство културе, него да поставим нека питања и да развијемо дискусију како би она била продуктивнија. Али прво што желим да прокоментаришем, да се не слажем са тезом да живимо у држави која нема културну политику, то би било исто као када бих рекла да живим живот без ваздуха. Ја мислим да ми имамо и да смо имали културну политику, једино је питање да ли нам се она свиђа или не, као што је Катарина рекла. Међутим, основно питање за мене је, ко креира културну политику или ко треба да је креира, која су наша очекивања, шта ми мислимо о томе? Појединачно свако треба да каже неколико реченица на ту тему, јер сабирање тих коментара је за мене значајно, да бисмо знали сви ми заједно где смо, да можемо да предузмемо неке кораке, иначе ћемо довека да седимо и причамо и да се жалимо. Мислим да основни циљ овог скупа треба да буду конкретни предлози, конкретна решења која ће свако са собом понети са овог скупа и применити на свом радном месту, у мом случају је то место државног секретара Министарства културе, али такође и за све вас друге који долазите из јавних установа, невладиних организација, или медија. Сви смо одговорни за посао који обављамо.

Међутим, оно што морам још да прокоментаришем је то да сам недавно чула на некој конференцији за новинаре, једну госпођу која је иначе културни актер, која је изјавила: "све би било добро када се министарства не би делила по политичкој или страначкој линији". То је за мене било поражавајуће, питам се одакле да кренемо, од обданишта, основне школе, азбуке, абецедне, таблице множења, важно је да кренемо и да се договоримо. Ово јесте стварно питање за систем образовања, ако неко не зна шта је демократија у савременом друштву. Свакодневно имамо доказе да постоји велико незнање где и како живимо. Увек треба да имамо на уму да је Влада са министарствима, у овом случају Министарством културе само администрација која има две функције. Једна је законодавна делатност, успостављање реда и система кроз прописе, а друга ствар је расподела средстава. Међутим, опет се враћамо на питање - ко креира културну политику? Једно добро министарство културе треба да прати културну политику коју креирају културни посленици, јел тако? Они који стварају културу. У министарству раде администратори који треба да омогуће да културна политика коју створе уметници буде подстакнута, то је посао министарства културе. Немојте очекивати да у министарству седе људи који се баве културом, они само администрирају. Друго питање је расподела средстава. Средства су само механизам који омогућава да културна политика коју створе уметници буде спроведена, она се распоређују по одређеним прописима и законима који су дефинисани, не само законима који се тичу културе, већ и другим законима који се односе на све сегменте друштва.

Питање је колико ми као друштво заиста желимо промене. У јавним установама културе ми финансирамо око 10 хиљада плата. Са друге стране, имамо цивилни сектор са много мањим бројем људи који даје свој допринос а нема тих плата и хонорара. То су теме о којима ми морамо да причамо. То нису питања за једног човека, за министра или државног секретара или 50-60 људи који раде у министарству културе, то је питање за друштво - да ли ми заиста хоћемо промене? Да ли смо, ако смо 5. октобра рекли да хоћемо промене, заиста прихватили чињеницу да свако од нас мора да се мења? Свако мора да размишља, предлаже и буде конструктиван. Ако неко преузме одговорност и постане директор одређене установе, онда то подразумева одређене ствари. Проблем је у томе што ми увек чекамо да то неко други уради и пребацујемо одговорност на државу. Нека свако направи предлог у својој установи, (на пр. рационализација броја запослених). Министарство културе ће бити партнер

свакоме ко жели да промени нешто у својој установи, без обзира да ли је јавна или приватна.

питање из публике: Колико је урађена рационализација у Министарству културе? Да ли може да се смањи административни апарат и плате?

одговор: Плата министра није највећа, већ помоћника министра, плате су од 7 до 95 хиљада динара и биће смањене након доношења закона који ће ступити на снагу од 1. маја. Плата саветника који има значајну улогу је 40 хиљада, а по систематизацији ми имамо још слободних радних места, али смо их обуставили.

питање: Не постоји простор за рационализацију радних места у Министарству?

одговор: Ми смо то већ урадили, долажење на посао је био велики проблем. Запослени нису долазили на време или су одлазили раније, али је то сређено уз помоћ добре организације.

...Постоји једна прича коју сам чула у Министарству културе пре три месеца, дошла је група младих људи са Косова, НВО која у једној напуштеној кући прави представе за младе, без ичије помоћи ствара културни живот на Косову. Ми у министарству културе радимо анализе установа културе на Косову, колико има установа, број запослених итд, и на основу анализе смо дошли до податка да постоје на пр. ложачи и кафе куварице који примају плату, а адреса њихових пребивалишта је Сомбор. То је један озбиљан проблем са којим се треба озбиљно и бавити. Сваки појединац има одговорност да на свом радном месту уради одређене ствари. Појединац сам не може, али ми сви заједно можемо да променимо ствари на боље. То смо доказали у предходном периоду, направили смо велику ствар, сменили смо режим који смо имали. Сада нам је мање потребно да идемо напред. И то морамо сви заједно, не једни против других, него заједно, са конструктивним предлозима.

И када причамо о новцу који је механизам за спровођење одређене политике, након ребаланса, буџет је за 2 милијарде динара мањи. Толико мање новца за културу. То за министарство није битно. Нама је битно да смо одржали наш циљ. Однос државе према култури се променио. То треба да утиче на промену свести свих нас да ову кризну ситуацију искористимо тако што ћемо направити промене, јер ће оне моћи сада лакше да се спроведу него у ранијим времена. Сада је прилика и време нас тера да то урадимо. Сада смо натерани да направимо рационализацију. Направите структуру запослених, направите пресек и крените корак по корак у реформу, то ће бити врло тешко, врло болно, али ћемо сви то заједно урадити.

Александар Бркић,
Факултет драмских уметности

Моја искрена жеља је да данашња трибина, данашња дебата буде заиста, колико је то могуће, конструктивни разговор и размена искуства и мишљења, упркос томе што је државна секретарка ту и што постоји много питања за њу која су уско фокусирана на проблеме сваког од нас. Желим да покушамо да видимо каква су нам досадашња искуства и она негативна и она позитивна, у сарадњи цивилног и јавног сектора и да покушамо да изведемо неке закључке за наредни период. Због тога ми се састав људи који су позвани да учествују на дебати као уводничари и учесници чини јако занимљив због њиховог искуства у претходном периоду, а везано за ову сарадњу.

Прво, постоји занимљива тема и питање односа цивилног и јавног сектора и децентрализације, и ту имамо као госте Сашу Миљивојевића из Центра за културу Инђије, такође ту је и Далибор Пешић из Центра за културу Сопот и Зоран Пантелић из организације *kuda.org*, додуше *kuda.org* се не може сматрати организацијом неког локалног карактера, јер је давно правазишла тај опсег. Затим, Александар Ђерић из организације *Академика* која је додуше централу преместила у Београд, али највише искуства има управо у сарадњи цивилног и јавног сектора у Ужицу.

Други занимљив сегмент који је мени јако интересантан из перспективе 90-их и периода од 2000. године, тиче се Катарине Живановић која је тренутно на позицији директора Музеја историје Југославије, а пре тога била је дугогодишњи директор културног центра РЕКС. Она, чини ми се, и даље има двојну функцију некога ко се налази и у јавном и цивилном сектору у исто време, што неким може изгледати шизофрена позиција, уколико се узме у обзир да све може изгледати шизофрено у неким тренуцима. Имамо представнике неких локалних иницијатива које су својим дугогодишњим радом успевале да направе неку структуру у оквиру цивилног сектора, која би можда по дефиницији требало да буде улога јавног сектора. Тако да имамо Љубицу Бељански-Ристић која је дуго са својим Центром правила образовне и едукативне акције које су замењивале нешто што би у нормалним условима требало да буде улога неког другог можда, а можда и не. Ту је Нела Антоновић, која је 25 година радила на успостављању савремене плесне сцене у нашој земљи и региону. Имамо и представнике две занимљиве групације - Кристину Кујунџић, из Швајцарског програма за културу која би могла да са нама подели искуства у раду на повезивању цивилног и јавног сектора са међународним фондацијама и међународним изворима финансирања, и мог млађег колегу са Факултета драмских уметности, који је један од иницијатора и покретача јако занимљивог пројекта који је такође нека врста субститута за оно што би можда требало да буде улога јавног сектора – Марка Раденковића, једног од креатора пројекта „*Avantura Cooltura*“, који ради с образовним сектором на територији целог Београда, а у будућности вероватно целе Србије и ко зна где још.

Започео бих са особом која се налази и на једној и на другој страни, дакле Катарином Живановић, и основним питањем сарадње.

Катарина Живановић,
директорка Музеја историје Југославије

Добар дан. Свој радни дан проводим у музеју историје Југославије настојећи да заједно са колегама развијем све потенцијале те институције. То је један од најпопуларнијих изложбено-туристичких комплекса и наш циљ је да истраживачким, уметничким и едукативним програмима створимо простор за ново читање музејских фондова и покренемо питања и теме везане за Југославију и живот и рад Јосипа Броза Тита, чија заоставштина чини већи део наше колекције. Дакле, радимо на томе да Музеј историје Југославије постане референтна тачка везано за теме важне за историју Југославије, али и наш садашњи тренутак, не само локално већ и регионално и у међународним оквирима. Већ из овог што сам рекла, претпостављам да вам је јасно колико је то компликован посао. Слободно време, којег имам врло мало посвећујем културном центру РЕКС где реализујем пројекат "Нови циркус у Србији" који сам започела док сам била запослена у том културном центру. Сматрали смо да је корисно да се сарадња настави. Од када радим у Рексу, морам признати да ми се питање које је тема трибине никада, у ствари, није постављало.

Иако је Рекс иницијатива која је водила рачуна о једном физичком простору, никада се није везивао за те зидове, ни веровао да су зидови ти који одређују културну праксу, него је увек настојао да обезбеди адекватне услове за реализацију својих пројеката. Пројекте смо радили не само у центру, већ и у предграђу Београда, у 15-так градова у Србији, сарађивали смо са Културним центром Београда, САНУ, Јеврејском општином, са око 50 ромских насеља, радили смо на улици итд. Наравно да та сарадња никада није ишла глатко, поготово што смо се у великом броју ситуација осећали као неко ко узима и ради туђи посао, али се у тим ситуацијама никада нисмо осећали као да смо због тога ускраћени, јер су све те иницијативе биле наш избор. Споменула бих неке од тих пројеката: "Јевреји на Дорћолу између два светска рата" у сарадњи са Јеврејском општином, "Роми у Београду у 20. веку" у сарадњи са САНУ, затим пројекат "Властито искуство" у који смо укључили Музеј историје Југославије, ради се о изложби "Ефекат Тито" која је у току у Музеју 25. мај, пројекат "Слободна зона" у сарадњи са КЦБ. Сваки од тих савеза прављен је у интересу пројекта, наша комуникација са колегама који су радили у буџетским установама није била континуирана. Дакле, то јесте била пракса праћења рада и једних и других, али то није била пракса стратешких договарања и координације. Таква пракса није постојала ни у невладином сектору који се бави уметношћу и културом. У том смислу, ја то нисам видела као нешто другачије него редовну ситуацију, као део овдашње културе где сви радимо најбоље што можемо, са оним потенцијалима које имамо. Конкретно, Рекс никада није имао дискурс – ми смо једини и другачији – него је увек истицао да ми радимо у одређеном миљеу који има одређене карактеристике. У том миљеу смо помињали како рад цивилног сектора, тако и рад институција. Мислим да за овим столом седе представници иницијатива које у овом тренутку имају одличне сарадње.

Морам признати да је мени ова тема била карактеристична због тога што мислим да оба сектора на дневном нивоу имају једнако велике проблеме. Оно што се у НВО сектору у овом тренутку види као предност у другом тренутку постаје отежавајућа околност. Оно што се у буџетским институцијама у једном тренутку чини као предност у другом тренутку постаје омча око врата. Дакле, у цивилном сектору сами бирате сараднике, сами правите тимове најслободније могуће, док у

буџетским институцијама имате колеге који су запослени и које не можете тако лако да отпустите, ма колико се не слагали са методама и начинима њиховог рада и резултатима које постижу. Такође, уколико сте у НВО сектору неки фондови су вам отворени, али вам се зато чини да мање добијате из државног или градског буџета него институције културе. Ако се институција културе на буџету, онда су вам многи фондови аутоматски недоступни јер сте на буџету.

А сад да вам не кварим дан, да вам кажем колико буџетске институције нису на буџету, колико новца још недостаје у буџету за културу. Хоћу да кажем да ту ниједна ситуација није апсолутно добра. Не бих да подилазим ниједном сектору, али из мог искуства могу да кажем да су оба сектора показала невероватну зрелост у односу на околности у којима се налазе.

Ја увек кажем да није тачно да није постојала културна политика, него се мени није допадала.

У ситуацијама досадашњих културних политика, ми смо се још добро снашли. Без обзира на чињеницу да је Рекс био прокажен на разним странама, ми смо на пр. успели да, условно речено, протуримо серију филмова "Слободна зона" на РТС. Како, не питајте, важно је да се увек појави неко ко има слуха да помогне да тај посао некако завршите. Ми смо врло поносни на то што су иницијативе покренуте у Рексу доказале своју зрелост и потребу, тако да су већина њих сада постале самосталне иницијативе, неке од њих сада воде своје просторе, неке су нашле своје место у институцијама културе. Ја мислим да је оно што нас спаја и оно што је мој посао у Музеју историје Југославије, као што је био и у Рексу, борба за публику, налажење најбољих начина да се циљеви пројеката остваре. Ми у музеју имамо мисију и визију које треба да остваримо на начин на који ми мислимо да је најбољи, дакле, имамо ту креативну слободу на начин на који је постојала док сам радила у Рексу.

Дакле, комуникација, борба за публику и оно што се у оба случаја показало да велики посао, а што, морам да признам, мало лакше иде ако радите у буџетској институцији, а то је однос са медијима. Испоставило се да на путу до публике имате врло мало директног приступа и да морате да користите медије који ће да вас представе. Мени је много лакша комуникација са медијима кад кажем да сам из Музеја историје Југославије, него када кажем да сам из културног центра Рекс. Нећу да кажем да се не води рачуна шта је садржај, али лакше пролази музеј него раније Рекс. Наш актуелни пројекат музеја "Ефекат Тито" је једнако проблематичан или не као било који пројекат који сам радила у Рексу. Не мислим да је више мејнстрим, само је урађен у другим условима.

Задаци су нам исти у оба сектора, можда понекад имамо, условно речено, професионална неслагања али треба да учимо једни од других. Потребне су сталне ситуације учења, размене и било би лакше за све нас уколико би постојали јасни и транспарентни задаци и онда вредновати како се ти задаци реализују и који се партнери бирају. Ја се надам да ће партнери музеја убудуће бити из непрофитног сектора и појединци који ће са различитим идејама долазити код нас, јер "материјал" о којем брину институције културе припада једнако свим грађанима. Не мислим да треба усавршавати стандарде или строго делити шта ће ко да ради, потребна је је отворена ситуација сарадње и транспарентности. Не мислим да је буџет Музеја историје Југославије тајна, да су плате запослених тајна, као што то нисам мислила ни док сам радила у Рексу. За НВО сектор се везује фама о невероватној количини новца и нама се дешавало да кад дођемо у неку институцију културе да нас "одеру", а ми морамо да платимо пошто смо

свесно одабрали одређену институцију културе, али зато не платимо хонораре. Тако за изложбу "Ефекат Тито" сарадници нису добили ни један динар. Опрему за изложбу смо позајмили од Рекса, КЦБ, Историјског музеја Србије, Центра за културну деконтаминацију итд. Није било важно да ли је установа на буџету или није.

Институције културе су помало застареле, запослени раде за плату и чекају да прође радно време, постоје различите динамике и не мислим да је реално очекивати да се оне промене и не треба их сматрати тачком дефинитивног раздвајања која не може да се превазиђе. Ја то видим као приватну праксу пословања у Србији, навикли смо на модел дневног пословања "симпатичан си ми – урадићу ти". Зато морамо да се бавимо професионализацијом пословања иако је "ортачка" сарадња и даље јако важна. Дешавало ми се да неко неће да помогне зато што никога не познаје, а ми се за овим столом сви добро познајемо. Волела бих да се за неко време окупимо са новим људима које не познајемо, јер је питање подмлађивања кадрова једнако важно и за цивилни сектор и за институције културе. То је још један од задатака пред нама, дакле, поред комуникације, борбе за публику и сталне едукације људи који раде у сектору културе.

Александар Пековић

Заменик секретарке за културу Београда

Ја ћу вам рећи код нас многе ствари у свакодневном животу изазивају скепсу, од најбаналнијих до високосувислих, тако и ствари које се дешавају данас у култури уопште. Као што смо видели чак и баналне ствар провокацијом постају тема, а наравно да понекад и озбиљне ствари провоцирањем баналних тема остају у сенци. Што се тиче овог конкурса, став комисије, која ће тек радити свој посао и радила је до сада, је да се због опструкција које су се дешавале везане за скупштину, тај посао треба да се обави пред следећу скупштину крајем маја и тиме свим потенцијалним директорима јавних установа скрати период притиска јавности. Са друге стране, можда важнија ствар је та да људи који су тренутно на местима директора тих установа једноставно не покажу једну врсту, како бих рекао немара.. професионалног, јер знају да ће бити смењени, то је оно што је званичан став, а што могу да вам кажем. Ја бих се сада вратио на тему због које смо овде, што се тиче града Београда ја заиста немам намеру никога да браним и схватио сам ову трибину као један повод да можемо да размењујемо искуства, знања и да се често виђамо и да је ово заправо један пут који не треба да нам донесе сутра никакво коначно решење, ово је пут који траје одређено време и који треба да траје и на основу кога ми заиста треба да, када је у питању култура, створимо једно добро место за креативно и уметничко остваривање, за Београд који ће на културној мапи Европе бити препознатљиво место.

Оно што ја истичем као велику предност цивилног сектора је то, као и онај период у историји када је кренуло приватно предузетништво - имали сте велике друштвене фирме ушушкане, уљуљкане и онда синдром гладне и сите маце, гладна маца која мора да оштри своје инстинкте и да опстане у спољним условима и мора да преживи, то је иста ствар са установама у културном сектору и невладиним организацијама. Из тог разлога су се људи у цивилним установама много више образовали и много више послушавали спољашне услове, трендове док, на жалост, у многим друштвеним институцијама, јавним предузећима, даља едукација је значила улазак у категорију преквалификованости, коју вам нико није тражио, нити је мотивисао. Постоји у Србији она - кад неко мало изађе горе, а мисли се пре свега на тај друштвени и јавни сектор, кад неко изађе морамо да га вратимо у систем медиокритета. Ја сам имао искуства да у појединим установама где сам радио, даље квалификовање, даља едукација је значила проблем, а то је у цивилном сектору нешто што је неопходно. Зато су и резултати такви. Зато ја мислим, и неко је овде споменуо да зид није више тако велики и толико видљив, он заиста није, али и даље постоји. Али та комуникација, та спрега између јавног и цивилног сектора заиста мора да постоји, јер та искуства која се стичу на реалном тржишту су нама заиста веома драгоцене. Град Београд има јако велики број установа, то многи од вас овде знају, то су 34 установе културе и два јавна предузећа, 11 манифестација и по конкурсним предлозима који стижу до Секретаријата за културу за суфинансирање пројеката у култури, јако велики број годишњих манифестација и пројеката које Град подржава у цивилном сектору. То на годишњем нивоу чини скоро 12 хиљада пројеката, неко каже да је то много, неко каже да због тога Београд постаје велики град, велика културна метропола. Нама су потребна заиста сва сазнања, сва мишљења људи са стране да би могли тај један галиматијас културе у оквиру разних установа, манифестација да сведемо у један добар систем, то је оно што ја стављам као тему овог нашег путовања. Није у питању као што је Тавати говорио, путовање ради путовања, ово путовање заиста мора да има неки циљ, да се из овог путовања догоди неки циљ.

Ми спадамо, мислим да је свима познато, у ону врсту фондација где ови помињани хонорари никада нису представљали проблем јер су они саставни део једног процеса, наравно у неком лимитираном проценту, али то подразумева заправо један од предуслова за нормалан рад, али није једини. Ја мислим да су сви свесни тога и да се уствари одувек инсистирало на томе и кроз неке друге фондације, а не само кроз Швајцарски програм за културу. Неко је већ помињао културу 2007, 2013 да ће се инсистирати на усаглашавању између различитих сектора, али не на некој врсти стандардизације, јер не можемо говорити о стандардизацији, управо је у томе предност разноликости, разноликост у знању, разноликост у приступима...

Ја се слажем са овде изнетим да су невладине организације заправо конкурентније на тржишту, заправо мање структуре су те које брже препознају нове тенденције или преузимају иницијативе. Заправо њихова улога јесте да оне буду, на неки начин, мотор који ће покретати цело друштво или систем као такав, да га приморавају да буде отворен. Ми смо се управо јуче вратили са једног пута у Мађарску где смо посетили различите институције културе које су на веома зачуђујући начин позитивно одговориле на захтев једне групе постдипломских студената да их посете. Иашле су у сусрет у смислу пуне презентације својих установа, веома критичког осврта на то шта је проблем у Мађарској која се суочава са економском кризом.

Оно што ја мислим јесте да је важно да се покуша напоскон направити једна мапа свих дешавања односно свих иницијатива које постоје, неко мапирање ситуације, шта је то што је функционално и шта је то што је радило ових 15-20 година. Јако је мало организација које су успеле да опстану, које раде у континуитету, а тај континуитет рада цивилног сектора је веома значајан, али не континуитета у смислу претварања у институције.

Ми смо, још увек мало нестрпљиви јер је јако пуно времена прошло од када се покушава на неки начин систематизовати све оно што је досада урађено. Није на министарству, заиста се слажем, и није на фондацијама да кажу шта је потребно, томе служе ове дебате, да би се, уствари, сви проблеми сагледали. На министарству и фондацијама је да покушају да направе механизам како ти проблеми да се превазиђу краткорочно или дугорочно. То би било неко моје виђење те проблематике.

Овде је већ доста тога речено, извршена је нека врста детекције, а ја бих само да придодам да долазим из једне институције, односно организације која је пре свега врло себично самоорганизована група људи која је схватила да има проблем у свом пословању. Тај себичлук је кренуо из поставке нечег чиме се ми интимно бавимо, па смо након тога почели да учимо и скапирали да морамо да уђемо у систем. Током свих ових година ми смо учили како да комуницирамо са институцијама, како да функционишемо. Почели смо да користимо моделе конституисања нечег што би требало да буде институција која стално има отворена врата. Било је ту болних момената јер смо ми, као уметници, имали велику трауму поводом тога што смо морали да имамо свој печат и свој ПИБ, итд. Али, схватили смо да то конституисање може да има и неку другу страну – после извесног времена почела је имплементација, улазак са институцијама. У вези са оним што је Катарина већ навела, а са аспекта хонорара, желим да кажем да је проблем са институцијама, пре свега Војводине и Новог Сада, то што су оне навикнуте да хонорара нема. Они не представљају хонораре у својим буџетима, нема те ставке. Ми смо били у ситуацији да правдамо њима наше „високе“ буџете, а то је један неспоразум на самом почетку сарадње. Мислим да Нови Сад има један прилично јединствен проблем у контексту савремене продукције – на листи слободних уметника који сами себи уплаћују доприносе има само два имена. Сви остали су се подвели под неке друге категорије; привредника, занатлија... одлазили су у неке друге моделе да би уопште могли да преживе или се више и не баве уметношћу. Када о томе причате са Градом или локалном самоуправом, они вас у старту дисквалификују јер ви статистички не постојите. Позиција еснафа више није присутна у Новом Саду. Проблем се рефлектује на сва удружења, она су изгубила свој есенцијални значај као удружења. Куда.org је кроз своју приватну продукцију током деведесетих година користио врло јасно своје везе са културним центрима, галеријама по Европи и свету, где смо ми радили и излагали. Идеја је била да то само подигнемо на виши ниво. Морам признати да смо имали велику помоћ тих институција, али како су се њихови административни програми мењали, прво Култура 2000, па Култура 2007... механизми сарадње на заједничким буџетима проузроковали су још траума и нови период учења.

Ја ипак мислим да тај аспект културне политике који се овде врло често помиње – не постоји. Ми још увек нисмо направили једну смислену детекцију како да се та културна политика уради. Мислим да овде постоје нека потенцијално добра виђења, али у суштини, културна политика не постоји. Позиција грађанског сектора, пре свега у Новом Саду, још увек произилази из негативног, пежоративног контекста. То је непромењиво. Овде причамо и међусобно препознајемо то као врло важно и битно, знамо да смо неопходни једни другима, али сваки следећи план културног сектора то не препознаје. Са друге стране имамо тај анимозитет, односно сукоб, јер се негде пројектује да цивилне организације доносе огроман кеш. Онда ови други, из несређеног културног сектора буду исфрустрирани и гледају да очерупају све што се може од организације која им прилази као потенцијални партнер. То им је један алтернативни, краткорочни план за надокнаду средстава.

Ми овде можемо само анегдотно да препричавамо студије случаја, али културна политика се гради тако што ће прво да се изврши детекција, а мислим да до тога још није дошло. . ми овде причамо о мање-више успешним моделима, где је неко

својим личним шармом увео некога у процес. Свима нам је јасно да за такав успешан пројекат треба већих одрицања.

Да завршим са Новим Садом и проблемима немања консензуса и капацитета уметника и људи који су директно укључени у културну продукцију. На снази је врло јака злоупотреба сектора културе кроз именовање фестивала Егзит фестивалом од великог значаја. У тај фестивал се улива 80 милиона динара од пореских обвезника директно на рачун. Мислим да људи из културе и уметности, тј. продукције, немају капацитете да се томе супротставе, од једне институције направљен је политички сервис и мислим да је то најнегативнији резултат у култури Републике Србије.

Борка Павићевић,
Центар за културну деконтаминацију

Извињавам се што касним. Ево да смо сада у свету овај скуп би требало да пружи подршку Браниславу Димитријевићу који је малтретиран већ данима од стране јавности, па чак доведен и у везу са својим оцем. У култури би неко требало да каже – сада је доста да се оптужују синови за очеве и обрнуто, то је рецимо једна од елементарних културних и цивилизацијских тековина, да наша деца не могу бити оптуживана и унапред. Да седимо на Сорбони ми би рекли – дајте неки папир да га потпишемо, ми јавни културни радници. Први пут у култури један човек је стао и рекао да је сада „мало доста“, и мислим да му треба пружити подршку, као што је Марко Караџић, један од млађих у министарству пружио захвалност госпођи за заштиту, које пружа само министарство. Рецимо то су ствари где има улогу цивилни сектор. Одакле уопште цивилни сектор? Цивили су неко кога су малтретирани од 90-их година, наше нове државе су смишљење да малтретирају цивиле. Цивилни сектор то смо сви ми – зато и имамо искуство са цивилима јер није се ништа радило од закона у држављанству па даље, него само да се цивили негде попакују у неко село, у неку другу државу. Дакле, смисао цивилног сектора је једно озбиљно питање. Истовремено потенцијал цивилног сектора је био велики зато што је у њему учествовало све што је „избачено“ у време режима Слободана Милошевића. Центар за културну деконтаминацију не би могао да постоји без Стојана Церовића, Ивана Чоловића, Дубравке Стојановић, Филипа Давида, целог *Београдског круга*, у коме је највећи потенцијал, ако смем да кажем, либралне интелигенције ове земље, радио нешто за ђабе – зашто, зато што је неко веровао и то је непоновљиво. Група људи од средњошколских наставника, професора архитектуре кад су избачени са факултета, до уредништва телевизије се скупи да би се нешто рекло. Е то је показало смисао постојања културних институција и тај смисао је припадао оном ко год је хтео – цивилима или државном сектору. Дакле, део кумулатива, вредности цивилног сектора су рад стотине људи који су обављали највећи професионални, идеолошки, политички, стручни ниво, зато што је то био њихов избор. Без тога ми данас не бисмо постојали. Не би постојала ни ова земља, о томе ћемо мало касније. Истовремено питање фаталног новца, који се замера цивилном сектору, а цела земља чека од ММФ-а 3 милијарде еура! Па најпаметнији је био Јосип Броз Тито те је узео „маршалов план“. Свако ко има нешто у овој земљи добио га је из иностранства. То је тако једна лицимерна, одвратна ситуација, да се то терети, а да стојите и кажете: „Дајте Норвежани, дајте ММФ, дајте помоћ!“ Ко издржава то? Издржавају наравно државни кредити. Зашто потписујемо иностране кредите? Јесмо ли можда из пољопривреде Војводине коју смо средили, омогућили да постоји организација *kuda.org* у Новом Саду? Друго, ми сви гледамо емисију „Инсајдер“. Зашто је проблем да неко Центру за културну деконтаминацију ослободи један паркинг у Бирчаниновој? Паркинг за месец дана у Бирчаниновој улици где су стране амбасаде кошта 50 хиљада динара и ако хоћемо паркинг, ми треба да платимо. Онда општина каже да ми нисмо издајници или друго, него да смо неки релевантан свет, те да нам ослободе један паркинг. Долазе нови људи који смењују старе у удружењима, не може све заувек да функционише на исти начин.

Дакле ми имамо посла с дугогодишњим наслеђем у коме би могла да се уради једна ствар – да се ослободе велика привредна предузећа пореза, уколико дају новац за културу. Тим фаталним сменама власти је остварено ово – да се највише попреко гледа на оне који су до те смене довели. И сад кажем, није сама

Демократска странка извела 5.октобар, није Г17 плус то сам извео, али најмање је извео Војислав Коштуница. Нисмо знали ко је, као што они данас не знају ко смо ми, тако ми не знамо ко су они. Него је 5.октобар настао радом цивилног друштва, невладиних организација, јер смо ми мобилисали милион људи да изађу на улице, а није их мобилисао Војислав Коштуница. И зато се на нас гледа као на сведоке, лоше се гледа на нас. То су суштинска и крупна питања. Влада би морала да промени протокол и да се позивају неки људи на пријеме, јер ти људи постоје у култури овог друштва, али немам ништа против да долазе и они други. Ми треба да осветимо шта је поштено. Дакле ти људи да плате 5% у државну касу и да не јуримо ми те тајкуне, него да се то обавља на други начин. Нека изволе господа да купе ложе у Народном позоришту, нека ураде нешто уместо да наши руководиоци иду на отварање тржних центара, што се такође доживљава као напад на капитализам. Е није то напад на капитализам него узурпација и лоповлук. Уопште је смешно расправљати о таквим стварима. Ми сви делимо један тренутак који ће бити тежак и ја вас позивам на солидарност. Све што може да учини Центар за културну деконтаминацију да помогне било коме од вас учиниће. Јер ће се људи тући, јер су постали негативни, нервозни, јер свако хоће нешто да наплати – одмах ће да вам укину телефоне, одмах ће вам укинути струју, јер је свако решио да зграби шта се зграбити може. Одбијамо тако нешто и дајте да послујемо као људи и ако можемо да удружимо средства. Колика је продукција била годинама, шта је све било, како и зашто је све то ишло ја мислим да ми сви то знамо, само треба то да именујемо и да не мистификујемо оно што не заслужује, а да мистификујемо оно што би требало мистификовати, у арт пољу наравно.

Закон о удружењу грађана још увек није донесен већ толике године. За сваку донацију ми смо опорезовани. Ерсте банка дала нам је паре, они су већ у Бечу платити порез, онда те паре стигну овде али и ми морамо да платимо порез. Можемо ми и да не добијемо те паре, али ми морамо да платимо држави њено. Државо, платићемо теби твоје, али ти нама плати све наше, јер ово је наша држава и ово је наш град, у коме ми живимо а не живе само људи који се баве општинским, градским и не знам којим другим администрацијама. Ја ту видим још један проблем, а то је питање сегментације фондова. Каже мени човек из Владе да нисам добила паре за промоцију трибине Ивана Чоловића. Ја га питам зашто, а он каже да је то што ми радимо нека мултимедијална поставка. А ви мислите да ако доведем две бабе из Балканолошког института да причају о Балкану и о Марији Тодоровој, да је онда то права промоција. Међутим тема књиге Ивана Чоловића је гуслање и онда то је у реду за промоцију. То се зове сценско-музичка делатност. Појмови и терминологија попут тог су толико промењени да више нико не зна да ли је то „dance theatre“ или „плесни театар“ или је то „тотално позориште“, и даље ће они да пишу „сценско-музичка делатност“. И када се запиташ шта је тачно сценско-музичка делатност, она је кажу све. Кажу „ликовна делатност“ – па не знам шта се данас све подразумева под тим. Било би добро да постоји тај смисао за промене у пољу арта, у пољу културе, да се ти конкурси формулишу тако да могу да дођу до изражаја ствари које су у духу времена. То би могло да се промени и то питање пореза може да се регулише опорезивањем, тако да саме институције воде рачуна о томе, а не да ми то радимо појединачно на основу симпатија.

Још нешто сам хтела да кажем. Ми наравно немамо курира. Када ми неко пошаље нешто преко курира питам се зашто није послао мејлом. Да ли је могуће да постоје институције које малтретирају неког дечка или девојку, сем ових што су

били на одслужењу војног рока. Па нисмо ми Кинези. Наравно да су то мање институције, да се ради нон-стоп. „Атеље 212“ је био '68. године „the best theatre beyond the iron curtain“: Вашингтон, Њу Јорк, не знам где све нисмо били. Никада нисмо могли да добијемо за динар већу плату од неког другог позоришта, кажу - вас није основао град“. Основао ме Бог, сама сам се основала, што је рекао Бродски. Зар није племенитије када неко сам нешто оснује? Не може се црква направити без вере, све су цркве грозне јер их зидају људи који у суштини не верују. Морате прво направити људе и позориште па рестаурирати зграде. Те наказе од грађевина се стварају зато што у њима не постоји дух који је зидан. Таџ Махал је настао јер је неко био заљубљен, а не зато што је имао грађевинске раднике или лову. Не кажем да треба да буде све апсолутно тако, али хоћу да кажем Бркићу, то се звало „по условном раднику“. „Атеље 212“ имао је најмањи број људи, а највише образованих. Тамо нема ни библиотекара ни Бога, то се звало Јоца и Борка. Радом, идејом, достигнућима, светским наградама можете да промените положај те институције. Неки су имали 125 плата, а ми смо имали 45 плата, иако су људи били и доктори наука. Могу да кажем, Надице, то да ја дуго памтим, што је значи 38 година. Људи у институцијама ће добити плате и нико им неће искључити струју што је најважније. Нама ће одмах заврнути струју или било шта друго, јер ви просто имазе тај статус „јавни“. Народном позоришту нећемо заврнути струју, јер тамо седи 80 људи техничке помоћи који чувају балкон, да се не деси нова Вида Огњеновић. То је смисао велике групе запослених у тој кући. Они осветљавају Трг ако нисте знали. Мора Народно позориште да сија да би Трг сијао. Ви истовремено имате логистичку помоћ, људи воде рачуна да неко не пређе та врата. Тај контекст „дете ми је првак Југословенског драмског позоришта“ или „моје дете ради у невладиној организацији“ – то је нешто страшно! Ми имамо посла с таквим стварима и неће нам бити лако да то превладамо.

Што се закона тиче – ја сам била и уметник и директор Београдског драмског позоришта – увек је исти проблем. Раде Шербеџија, Жарко Лаушевић, Мирјана Карановић, Соња Вукићевић – сви су они неко ко пљачка оне који су запослени. И кад направите поделу и кажете да имате „тог и тог“, они вам кажу: „тај је са стране“. Ви нисте могли да уверите те људе да Раде Шербеџија нема никакву финансијску корист од рада, него ће примити хонорар ако прими, а зарадиће га као и сви остали. А онда ће електричар да вам каже: „Немој да доводиш тог Словенца редитеља, намешта више од 50 штимунга, што значи да ја не могу да седим у кафани него морам да радим све време представе.“ Наша кројачница шије годину дана Ружи Сокић, Мири Бањац, свима. Држава шије, приватно се плаћа. Дође ли премијера у пола ноћи када траје генерална, они кажу: „Директорка, ми идемо кући, ми имамо радно време, платите или идемо.“ Седе људи годину дана, имају 6 премијера и они годину дана за државним машинама у државној кући приватно шију коме стигну. Али када треба да се остане због премијере у државном позоришту 3 минута дуже, е онда мора да се плати додатни рад. То је ужасан проблем, имам искуства с тим, али феномен је и технички и политички и зато се та одиорност и развија, зато што се људи осећају угрожени. Ево чула сам од Катарине, има не знам колико фрижидера, нема ни једног компјутера. Обиђите организације па видите како су оне технолошки опремљене, па ћете схватити са каквом врстом пословања заправо имате посла. У овој држави је бити адвокат увек било сумњиво, у време социјализма увек је било сумњиво када човек сам ради неки посао. За њега кажу „адвокат државе“, адвокат је адвокат, не мора бити запослен и он је независно лице. Људе који имају иницијативе или другачије форме организовања стално дави тај конзервативни

фактор, та чувена „запосли се ти синко у Народном позоришту, донеси ми диплому, па после вежбај поподне код Неле Антоновић колико хоћеш.“ Извињавам се ако сам продужила мало.

* * *

наставак излагања...

Министарство за културу не држи трезор, држе га други. Увек сам хтела да будем управник позоришта зато што ми је гадно да кажем уметнику „ја мислим о томе све најбоље, само директор не да.“ Дакле кад ви нисте власник над парама, онда значи ви нисте медијатор, јер ја знам фатум фантастичног трезора и ко може да приђе трезору кога они држе. Друга ствар је одређени политички концензус како код нас тако и код међународних донатора. Да ли сте ви могли 2001. године да кажете некоме да нешто ипак није у реду све док није убијен Ђинђић? А не, то је супер опозиција, као у Пољској, као у Чешкој. Надица је поменула Косово – људи који су остали дужни 30 милиона еура, сада учествују у разговору о Војводини, они немају право да учествују у том разговору, а ми треба то да им кажемо. Није проблем културни. Сви знамо да лекари који су Срби, примају две плате, сви знамо да они седе у Београду. Да ли знате који је проценат који иде за Косово Министарству културе? Не знам и не интересује ме. Интересује ме да ли кроје правду они људи који се служе злоупотребом. Ја на Косово идем и знам како то тамо изгледа. Људи који немају појма о томе шта се тамо збива доносе одлуке. Како да не дође до туче, кад у истом здравственом дому седи човек који има 150 еура плату, и седи човек који има 1000 еура плату – па реците ми да ли је Србин или Албанац да се неће потући. Ко ће се потући, потући ће се из разлога што ја имам струју, а он је нема. Ја под тиме мислим на сегментацију културе, култура је светоназор, култура је став. Ја говорим о вредностима. Не може се бити мало демократа пре подне, мало друго после. Начин на који ми живимо је такав облик насиља и некултуре. И данас се поносимо тамо са петоро људи који су иницирали да неко уопште стане и заустави саобраћај. Радили смо сви онако како је свакоме одговарало да ради тај свој посао, за који потписујем да је једна од најнацистичкијих изјава која постоји, то је тај „свој посао“. Ако негде не постоји „свој посао“ он не постоји у култури. Јер он је питање правде, неправде, гледалишта, цивила, уметника, па шта ћемо. Само смо глумили све време. И док ми као заједница то само гледамо, свака иницијатива ће бити дочекивана као облик идеолошке репресије.

Око тога ми треба да се договоримо као скупина људи, да не будемо више манипулирани. Исто је такво питање да ли ће међународна заједница да подржи „напредњаке“ ако дођу на власт. Питање је докле ћете да идете у једној ствари, једну средину да пацификујете, од Устава на даље. Није ствар оперативно да неко уме да напише пројекат, ствар је светоназора фондације која тај пројекат хоће да финансира или не, а онда је ствар оперативне да ли ћете ви тај пројекат написати или не. Али ћете ви употребљавати „key words“, јер морају увек да постоје „key words“. Па док се међусовно договоре „about key words“ то постаје проблем који се тиче цивила. Ми живимо у једном уцењеном интелектуалном пољу и манипулшемо, зато што у ствари не можемо једни од других да се позабавимо рецимо питањем секуларизма. Како ћете да објашњавате неком када вас нападне да није истина да нисте довољно правоверни. Зато постоји цивилно друштво, сваки цивил је слободан, Бранко је слободан, није дрзак. То питање слободе за цивиле и за цивилне организације је круцијално питање којим се ми бавимо. Ми се не бавимо оданошћу и припадањем, јер сви припадају, сви су одани, сви су увезани, сви су структурисани и зато имамо ово што имамо. Како

подржати слободно и креативно мишљење, то је проблем.